

Tierps sockens hembygdsförening

Medlemsblad 2018

OBS! Kallelse till årsmöte på sidan 4

Verksamheten 2017

Ännu ett år har gått och det är dags att sammanfatta verksamheten under hembygdsföreningens 61:a verksamhetsår.

Vid årsmötet fick vi möjlighet att lyssna på Vilhelm Sundbom från Upplandsmuseet som berättade om *"Löss, loppor och lortiga fötter – om hygienens historia i Uppland"*. Mycket intressant, och vi uppskattade att få komma hem till våra moderna hygienutrymmen efter att fått höra hur det var förr i tiden. Vid årsmötet tog vi också första beslutet om nya stadgar, de gamla var från 2001, och det var hög tid att modernisera dem.

Vi har under sommaren hållit hembygdsgården öppen torsdagskvällar och hållit våra tre återkommande arrangemang med Musikkväll, Husbyborgdag, och Helgmålsbön. Egons kvartett stod för underhållningen på årets musikkväll och lockade publiken till många skratt när de bjöd på historier och välkända melodier på sitt eget sätt.

Husbyborgdagen slog i år publikrekord med nära 200 besökare. Traktens veterantraktorägare visade i år upp ännu fler traktorer, Karl-Erik Berglin berättade om *"En bondehövding från Tierp"* och nytt för året var bl.a. att Tierps kommun fanns på plats och informerade om kultur och fritid. Helgmålsbönen hölls något senare i år så vi höll till i magasinet för att slippa blåst och kyla. Det blev stämningsfullt med Niclas Axelsson på piano, Wilhelm Hellstens vackra sång och Ann-Sofies andakt.

Vi har under året också fått vara med i Tierps kommuns taltidning, *"På tal om Tierp"*. Ett reportage spelades in på hembygdsgården och lyssnarna fick information om både verksamhet och samlingarna.

Grindstugan har fått nya fönster, magasinet har fått en ordentlig trapp med räcke så att man lättare ska kunna ta sig in och ut och Ingrid har arbetat hårt i ört landet, rensat och föryngrat.

Hösten ägnades åt att inventera våra samlingar, vi har gått igenom alla föremål, numrerat och lägger nu pusslet mellan verkligheten och inventarieförteckningen från 80-talet. Vi har också städad upp på gården, tröskverket har skänkts till en maskinhistorisk intresserad sockenbo som planerar starta igång det. De gamla trasiga kugghjulen och andra metallföremål har gått till skrot och inbringat en slant till föreningen.

Vi blev under hösten kontaktade av Bror Hillgren museet i Delsbo, de skänkte oss en del material som konstnären samlat från Tierps socken. Du kan läsa mer om Bror längre fram i denna folder.

För första gången på länge så ordnade vi också ett medlemsmöte på hösten. Stadgarna antogs då vid ett andra beslut, och vi hade förmånen att få se en film från 1947 inspelad i Vendel. Lars-Göran Hamberg från Vendels hembygdsförening presenterade historien bakom filmen *"Ny tid över tegarna"* en spelfilm från Jordbrukets Upplysningsnämnd. Filmen gav en intressant tillbakablick från den tiden då jordbruket mekaniserades.

Till slut vill styrelsen tacka alla er som på olika sätt bidragit till föreningens verksamhet eller besökt oss på våra arrangemang. På återseende och varmt välkomna till vår vackra hembygdsgård och våra arrangemang under 2018. / **Styrelsen**

Planerad verksamhet under 2018

Vi fortsätter med våra årliga sommaraktiviteter även under 2018:

27 Juni Musik i sommarkväll, i år med 50-talsmusik av Blixterz

21 Juli Husbyborgdagen

Helgmålsbön i början av augusti. Håll utkik efter kyrkans annons för datum.

För mer information om program, se våra annonser i lokaltidningen Norra Uppland samt i Tierps kommuns evenemangskalender där vi annonserar våra arrangemang.

Vill du medverka på Husbyborgdagen som utställare? Kontakta någon i styrelsen.

Hembygdsgårdens öppethållande

Hembygdsgården är öppen torsdagskvällar fr. kl 18.00 under sommaren.

Medlemmar och intresserade är då välkomna att titta på trädgården, byggnader och samlingar.

Vi har inte haft så många besökare på torsdagskvällarna och vi skulle tycka det var roligt om fler kom. Kaffepannan står på och vi har ofta många intressanta diskussioner runt kaffebordet. Känn er varmt välkomna!

Vill du vara helt säker på att det finns någon på plats eller besöka hembygdsgården på andra tider, kontakta då:

Kjell Jansson tel:070-3425857 eller Ingrid Eriksson tel: 073-6433053

Information och kontakter

Hembygdsföreningen har en egen hemsida, besök den på

<http://www.hembygd.se/tierps-socken>

Vill du veta mer om Tierps sockens hembygdsförening?

Vill du delta mer aktivt i föreningsarbetet?

Tveka inte att höra av dig till oss, våra kontaktpersoner är:

Ordf. Kjell Jansson tel:070-3425857 eller email: kjell.jansson.tierp@gmail.com

V. ordf. Ingrid Eriksson tel: 073-6433053 eller email: illmardsberg@gmail.com

Sekr. Anna Ahlin tel: 0760-243453 eller email: anna.tierp@gmail.com

Tierps sockens hembygdsförening inbjuder till

Årsmöte

27:e mars, klockan 19.00

Plats: Mumblingsgården, Ullfors

”Den gamla byn”

Karl-Erik Berglin berättar om en av
Tierps sockens byar som försvunnit

Lotteri

Fika och underhållning

Sedvanliga årsmötesförhandlingar

Vi hälsar medlemmar och intresserade varmt välkomna!

Vi samarbetar med:

Inbetalning av medlemsavgift för 2018

Nu är det dags att betala 2018 års medlemsavgift:
150 kr per person eller 200 kr per familj.

Medlemsavgiften betalas till Bankgiro 5209-6120.
Det går också bra att betala med Swish till nummer 1233278520

Sista inbetalningsdag 2017-04-15.

Observera!!

Föreningen har under året bytt bank och det är inte samma gironummer som förra året.

Vi har många inbetalningar som saknar uppgift om vilken medlem inbetalningen avser. Vi vädjar därför till er att noga ange namn på den/ de personer som inbetalningen avser.

Föreningen har sedan gammalt en stor andel ständiga medlemmar, vi är tacksamma för ett bidrag även från Er. Det hjälper oss att få tackning för kostnader för medlemsutskick och årsavgifter som baseras på totalt antal medlemmar, både ständiga och årsbetalande.

Tack för att du är medlem i Tierps sockens hembygdsförening!
Som medlem gör du det möjligt för föreningen att underhålla och utveckla hembygdsgården och att arbeta med att bevara Tierps sockens rika historia.

Tack till Tierps kommun!

Tack vare stöd från kommunen har vi möjlighet att driva hembygdsgården vidare och genomföra våra offentliga arrangemang som betyder så mycket för att ha en levande hembygdsgård.

TIERPS KOMMUN

Skåp från Vallby i Tierp

På en utställning av gamla möbler på Upplandsmuseet för drygt 20 år sedan fanns ett skåp med årtalet 1778. Skåpet var utlånat från Nordiska Museet som köpt det av Anders Norén den 5/1 1924 för 100 kronor.

Anders Noréns son Torsten född 1914 berättade att det fanns ett litet råtthål på skåpet som han som barn gick och stack in fingret i. Jag var och tittade på utställningen och hittade hålet.

På skåpets dörröverstycke finns initialerna *N.P.S* (Nils Persson f. i Onsta 3/9 1739) och *L.A.D* (Lena Andersdotter f. 29/8 1739 i Skämsta). De var bönder på ett fierdedels mantal kronoskatte i Vallby. Familjen verkar ha varit rätt välbeställd för i bouppteckningen efter dem finns förutom skåp målat 1778 även ett skåp ommålat, ett skåp målat 1774 och ett skåp målat med årtalet 1749 dessutom ett hörnskåp med skänk. I bouppteckningen efter deras son Anders Nilsson och hustrun Greta Olofsdotter finns skåpet från 1778 samt ytterligare två skåp upptagna.

Deras son Nils Andersson f.1801 (min farfars farfar) gifte sig med Stina Larsdotter f.1811. Hon var dotter till Lars Tomsson och Catharina Månsdotter och övertog 1848 Stinas föräldrars gård, Tomsas (LarsNils/LarsLars) i Munga. Nils och Stina flyttade på ålderns höst till sin dotter Greta Nilsdotter som var gift med Per Persson i Lågbo. Skåpet följde med till Lågbo och ärvdes av Greta. Efter Gretas och Per Perssons död ärvdes skåpet av deras yngste son Anders Persson som sedan bytte namn till Norén. I samband med att familjen Norén skulle flytta såldes skåpet till Nordiska Museet.

Ove Larsson

Bild och text från Nordiska Museet:

Skåp från Tierp, Uppland. Daterat 1778. I sin väl avvägda uppbyggnad, i sina eleganta lister och profiler har detta uppländska bondeskåp förvisso haft nära släktingar i landskapens herrgårdar. Men samma beräkning i kompositionen, samma elegans i utförandet röjer också dekoren i färg och genom denna får även en möbel av detta slag sin folkliga särart.

Inv. nr. 148.781

Bror Gustav Hillgren

Som nämndes i verksamhetsberättelsen så har föreningen under året fått dokument och fotografier som skänkts från Bror Hillgrens Museum i Delsbo. Vem var då Bror Hillgren och vilken koppling hade han till Tierps socken?

Bror var konstnär och författare. Han föddes 1881 på Tuva gård i Tierp. Familjen flyttade till Gävle bara 4 år senare, men släkten på hans fars sida fanns kvar i Tierp. Brors konstnärliga sida upptäcktes tidigt och han kom att få en gedigen konstnärlig utbildning, bl.a. i Paris.

Åter i Sverige kom han att bosätta sig i den gamla kommunistergården Lyktan i Delsbo. Delsbo var hans mors födelseort och Bror kom att bli känd som den stora bygdeskildraren. Han hämtade många motiv till sin konst från allmogens liv i Delsbo. Bror blev också känd som sagoillustratör till bl.a. Selma Lagerlöf och H C Andersen. Han var en duktig porträttmålare, och i Tierps kyrka hänger en rad porträtt av präster som verkat i kyrkan, samtliga porträtterade av Bror.

Bror avlider 1955 i sitt hem på Skeppargatan i Stockholm, men Lyktan i Delsbo var hans fasta punkt. Lyktan har bevarats och både interiör och bruksföremål finns kvar från hans tid på gården, och det utgör idag Bror Hillgrens museum.

(Källor: Svenskt biografiskt lexikon av Manne Eriksson, samt kompendium av Karl-Erik Berglin)

Inbjudan

Materialet vi fått och berättelserna om Bror som Kjell Grönberg från museet livfullt berättade för oss har väckt ett intresse av att få besöka Lyktan.

Vi planerar därför att ordna en bussresa till Delsbo den 26 Maj (preliminärt datum) för att besöka Lyktan och Delsbo hembygdsgård. Kjell Grönberg har lovat guida oss och vi kommer också att besöka Delsbo hembygdsgård.

Vi siktar på att fylla en buss och vi tar emot anmälningar redan nu. Inbjudan kommer också att gå till kringliggande hembygdsföreningar och till övriga intresserade, så först till kvarn gäller för att få plats.

Mer information och anmälan gör ni till Kjell Jansson tel: 070-3425857

En visa och en ramsa

Bror Hillgren gav 1924 ut en skrift som hette ”Från Tierp”.

I skriften finns berättelser om spökeri och skrock i socken blandat med beskrivning hur bröllop firades på 1800-talet. Även Vallonerna på Ullfors bruk och Brors egen släkt har fått egna avsnitt i skriften.

Skriften avslutas med rubriken ”En visa och en ramsa” som det här kommer en avskrift av. Den täcker väl in större delen av sockens byar och deras särart.

Bror skriver:

”En visa från 1800-talets förra del, diktad av en i norra delen av socken boende person, får man veta åtskilligt om dem som då bodde i den trakten.

Som jag hört visan lyder den:

I Åskarby får man till bästa,
i Bäggeby får man ovätt.
I Svanby får man dansa,
å dè på bästa sätt,
I Skämsta börgar de dagas,
i Vallby där sover dom än.

Å Fäklingarna har så nog te å göra,
så dom kommer så sent uti säng.
Å Forsherren botar de sjuka.
I Torslunda finns de brännvin.
Å gammelgladen han spelar på läppen,
Å kopparslagaren han dansar så lätt.

Vendelbo licka
å vålabo lell.
När tolvabon hötter,
slår tierparn tell.

I 1829 års mantal finner man på Fors medicine doktor J.G. Söderstedt.”

Långdans - omtyckt nöje i 1700-talets Tierp

I 1700-talets Tierp var möjligheten till nöjen begränsad. Arbetstiderna var långa och kommunikationen med omvärlden dålig. Man lärde sig därför att ta vara på minsta tillfälle som skapade omväxling i vardagen. Nöjeslivet koncentrerades till högtider och vid t.ex. bröllop gick det livligt till i Tierp. Vanligtvis varade ett bröllop i 4-5 dagar, ibland en vecka och det blev dyra tillställningar för värdfolket.

Det fick prosten Nils Wallerius att vid häradstinget i Tierps sockenstuga den 3 oktober 1728 att vädja till rätten om en begränsning i antalet bröllopsdagar.

Han lämnade ett förslag ”som ländade till befrämjande af en god aecomie och huushållning” som vann full förståelse hos domare och nämndemän. De beslöt att ”den af allmogen som här i Tierp håller bröllop öfwer 2:ne dagars tid skall wara förfallen till 40 marks böter”. Dessutom så hotades gäster som dröjde sig kvar längre än denna tid med 6 marks böter.

Prosten Wallerius ville också ha åtgärder som främjade nykterheten vid bröllop. Det konsumerades nämligen stora mängder brännvin. Den tidens sed bjöd att brudgummen skulle hissas av ungkarlarna och därefter skulle bli upptagen i de gifta karlarnas led. Även alla drängar hissades. Det hela resulterade ofta i slagsmål. Därför beslutade häradsrätten också att för att stävja dylika spritorgier införa ett vite av 4 mark för den ”som till ett sådant oskick hädaneftir bidrager.”

I samband med bröllop och andra festligheter i byn, såsom vallgästabud, ”hwilka allmogen om hösten pläga hålla för sina Wallhion” förekom i Tierp sk. Långdanser. Dessa gick till så att ungdomen i den by där festen hölls ”i en lång rad tillhopa under spel springa rummen igenom”. Men man nöjde sig inte med det utan långdansen gick vidare till alla övriga gårdar i byn. Det var inte alltid så uppskattat men man fick lov att acceptera en sådan gammal sedvänja. Prosten däremot agerade 1728 för att få slut på dessa ”hedniska widskepelse” och framhöll inför rätten att vid dessa långdanser ”bedrifwas många oanständigheter, de ährbare till förargelse och ungdomen till förförelse”. Häradsrätten beslöt därför att vid ett vite av sex mark förbjuda ungdomen att delta i långdanser. Förmodligen har dessa bötesstraff avskräckt ungdomen en tid, men därefter fallit i glömska för 1752 var ärendet åter uppe i häradsrätten. Vid den tidpunkten hade långdanserna urartat så att prosten Carl Johan Lohman fann föranlåtet att anmäla förhållandena till häradsrätten för prövning. Nu fastställdes bötesbeloppen till 20 mark för den som anordnade dansen och till 2 mark för varje deltagare.

(Fritt från en artikel av Sven Sjöberg ur Tierp En sockenbeskrivning , från div. källor som anges i boken)

Historien förtäljer inte hur det sedan gick med långdanserna i Tierp, eller hur mycket böter som utlystes. Vi kan väl bara konstatera att idag är långdanserna runt midsommarstången och på julgransplundringen traditionella inslag som vi inte skulle vilja vara utan. De verkar dock mycket lugnare nu än på 1700-talet.

TIERPS-POSTEN

Nyhets- och Annonsblad för Norra Uppsala län.

1918

Den 11 november 1918 upphör första världskrigets strider. Livsmedelsbristen är stor och i Tierpsposten kan man läsa många artiklar om prisläget på mat och hur svårt det är att få tag på livsmedel. Vädrets makter gör det inte heller lätt att få grödan att växa som man vill. Alla behöver hjälpas åt. Samtidigt drabbas världen av en stor influensaepidemi kallad "Spanska sjukan". I Sverige dör nära 40 000 personer i spanska sjukan och även i Tierps socken drabbas många. Men trots allt elände så rapporteras även om mindre lokala händelser, nog så viktiga och informativa.

13 April 1918

"Till Sveriges idrottsmän!

Det nuvarande nödläget på livsmedelsområdet kräver extra åtgärder. Allt som kan göras för att öka livsmedelstillgången måste ovillkorligen göras redan denna vår, ty vi kunna inom kort stå inför den verkliga nöden. Men jordens odling kräver i dessa tider fler armar. Särskilt på ett område, potatisodlingens, kunna även genom oövade arbetskrafter under lämplig ledning stora resultat vinnas. Statens olika organ för odlings höjande hava därför vänt sig till Svenska Gymnastik-och Idrottsföreningarnas Riksförbund med anmodan att söka förmå landets idrottsföreningar deltaga i potatisodlingen. Riksförbundets ledning har också ansett sig böra tillmötesgå denna framställning och har därför tillsatt en särskild kommitté för att föra frågan framåt. Det är denna kommittés bestämda övertygelse, att denna viktiga frågas lösning för vårt land beror på hur var och en enskild personligen kommer att ställa sig till densamma, och om villighet förefinnes att denna frågas lösning insätta den fria viljans hela kraft och energi.

Kommittén vänder sig nu härmed till var och en ibland Eder, idrottsledare och idrottsmän, med en enträgen och allvarsam vädjan att förverkliga detta uppsatta syftemål.

Upp därför idrottsmän, fatta tag om spaden och framåt till målet!

Här gäller för idrottsmännen att visa att de med framgång kunna sätta in sin kraft på en uppgift, som just nu är av yttersta betydelse för vårt land! Idrottsmän, bliven i sommar även energiska potatisodlare!"

8 Juni 1918

"Torkan börjar inge allvarliga bekymmer hos våra lantmän och för övrigt litet var.

Under hela maj har knappt en regndroppe fallit i våra bygder varjämte en kall, utpinande blåst, avbruten av frost på nätterna, fullkomligt tillintetgjort alla förhoppningar om en god skörd, som så väl behövdes.

På hårda och högre belägna jordar börjat grönskan övergå i gult och säden tunnas ut för var dag. Kommer ej regnet snart, kan man ej ens hoppas på en svag skörd i norra Uppland"

20 februari

”Främmande kroppar i näsan, såsom ärtor, pärlor och knappar mm., äro som bekant barn ganska begivna på att peta in på sig. Då ett par sådana fall nu nyligen inträffat i Tierp, hava vi av läkaren ombetts att meddela allmänheten, att då sådant fall inträffat, att ett barn instoppat en ärt eller dylikt i näsan eller hörselgångarne, icke försöka någon åtgärd att själva uttaga föremålet, ty därvid endast försvåras saken och gör det svårt för läkaren, som sedermera måste anlitas att verkställa avlägsnandet. Barnet själv bör också förhindras att peta i näsan med fingrarna och driva upp föremålet än högre och längre in. Att fara fortast möjligt till läkaren är det enda förståndiga vid dylika obehagliga händelser.”

29 maj

”Olycksfall i Tierp. En äldre hustru Vennberg i Nygård råkade i förra veckan ut för en obehaglig och olycklig cykelåkning. Hon skulle en afton gå och möta sin son, som varit på arbete. Då de möttes satte sonen upp sin moder på cykeln och for vidare mot hemmet. Men vad nu anledningen nu kunde ha varit, cykel gjorde dock emellertid hastigt en kullerbytta med följd, att gumman slog huvudet så hårt i grusvägen, att hon fick flera stygga sår på näsan, pannan och huvudsvålen och underläppen spräcktes och tänder utslogos. Sedan hon hos läkaren fått sina sår hopsyddas och förbundna, synes läkningen arta sig väl, så hon slipper framtida men av det otrevliga äventyret.”

22 Juni

”Klart Halls! Från och med denna vecka finnes telefonledning till Halls by, ansluten till rikstelefonnätet. Växelstationen heter Halls med direkt ledning från Tierp till vars taxeområde den hör. Följande 13 abonnenter äro hittills anslutna: Albert En, Axel Ekström, Er. Hellstedt, Aug. Lindsjö, Per Er. Hallin och Er. Eriksson i n:o 3, samtliga i Halls, Gust. Lindsjö och Vern. Sundin i Stönnansbo, Lars Johansson i Öndebo, And. Andersson, Carl Holmgren och Lars Jonsson i Smedsbo samt E. M. Björklund i Ordsbo. Då talet 13 nu inte anses vidare lyckligt, kommer det snart utjämnas, i det att Gust. Pettersson, Halls ångsåg, som hittills varit ansluten till Grissla växel, kommer övergå i den nya gruppen.”

14 Augusti

”Spanska sjukan synes ha hittat väg till Tierps socken. I förra veckan insjuknade tio personer i två familjer i Lundby och en hustru Berg har avlidit, som det antages till följd av spanska sjukan. Hittills har dock ingen ytterligare spridning ägt rum av smittan, som överförts av en beväringsrekryt från Polacksbacken vid Uppsala. Han hemkom från permission till Lundby och insjuknade samma dag.”

30 oktober

”Spanska sjukan härjar fortfarande hårt i Tierp. Läkaren är överlupen av hjälpsökande samt får dag och natt göra ansträngande sjukresor. Särskilt Munga by är svårt hemsökt, i flera familjer ligga samtliga medlemmar sjuka. Förra veckan dog där en 16 års frisk och kraftig flicka och i måndags en lika gammal son till hemmansäg. R. Hallin, där även modern och systemen ligga svårt sjuka. Deltagandet för de hårt prövade familjerna är allmänt i trakten och stor förstämning råder över sjukdomens härjningar.”

Bilder från verksamhetsåret

Inspelning av reportage till taltidningen.

Egons kvartett på musikkvällen

Tröskverket på väg mot renovering med sin nya ägare

Musik av Niclas och Willhelm vid helgmålsbönen

Ovan: Kjell Grönberg från Hillgrenmuseet i Delsbo lämnar över materialet till Kjell

Till höger: Vilhelm Sundbom, beredd med lusbräda från förr., föreläser på årsmötet om Löss, loppor och lortiga fötter,

